

TÜRKİYE VE DÜNYA'DA ÜNİVERSİTE SIRALAMALARI (1)

Dünya Üniversitelerini sıralama fikri, eski olmakla birlikte, ilk sıralama listeleri son beş altı yılda ortaya çıkabilmiştir. Bilgi sistemlerinde ve özellikle arama motorlarında yapılan çok önemli yenilikler, daha önceleri neredeyse imkansız olan hızlarda, bilgi toplama ve sıralama yapma olanağı doğurmuştur. Elbette arama motorlarından elde edilen bilgilerin tümünün, ne derece sağlıklı olduğu tartışılabilir. Ancak, unutmamak gerekir ki 20-25 yıl öncesine kadar bırakınız dünyayı, ülke içindeki üniversitelerde görevli öğretim üyelerinin yayın listelerine sağlıklı olarak ulaşılamazdı. Üniversitelerin öğrenci sayılarını, öğretim üyelerinin listesini veya sayılarını hatasız olarak tesbit etmek neredeyse imkansızdı. Bir üniversite içinde bile yayın listelerini doğru bir şekilde elde etmek son derece zordu. Aslında bu tür listeler yapmaya çaişmak ve de yayınlamaya kalkışmak saygısızlık kabul edilirdi. Hangi öğretim üyesinin kaç yayını var, üniversite içinde hangi bölümler üretken, gibi sorular tepki çekebilirdi. Geçmişte bu bilgiler açık olmadığı için, hangi üniversitelerin iyi, hangilerinin ise iyileşme ihtiyacında olduğunu tesbit etmek mümkün olamıyordu. Bu nedenle, ülkemizde eski üniversiteler iyi, yeniler ise gelişmemiş kabul ediliyordu. Seksenli yılların başında YÖK kurulduktan sonra, öğretim üyelerinin uluslararası yayın ve atıf sayıları, atama ve terfiler için göz önüne alınmaya başladı. Özellikle son yirmibeş yılda, bilim insanlarımız çok sayıda uluslararası yayın yapmaya başlayınca, Türkiye kaynaklı uluslararası yayın sayıları önemli ölçüde arttı.

Aynı yıllarda, kişisel bilgisayarların önce üniversitelere, ardından da evlere girmesi ve internetin de diğer ülkelerle birlikte Türkiye'ye gelmesi, bizlere dünyadaki bilimsel gelişmeleri anında izleme fırsatı verdi. Arama motorlarının gelişmesi ise ülkemizdeki ve dünyadaki tüm bilim insanlarının yayın faaliyetleri ile, üniversitelerin her alandaki performansının açık bilgi haline gelmesini sağladı. Bu gelişmeler nedeniyle internet üzerinden kolayca veriler toplanmaya başladı. Bu kadar çok veriye ulaşılabilir olmak ise, Türkiye'de ve dünyada, bölümleri, fakülteleri ve üniversiteleri mukayese etme hatta sıralama fikrinin doğmasına neden oldu.

Kişilerin ve kurumların performansının ölçülmesi ve buna göre ödül, terfi, prim veya benzeri desteklerin verilmesi ülkemizde, özellikle kamu kurumlarında, kolay kabul görmemektedir. Batı ülkelerinde ve Amerika'da bu tür uygulamalar uzun yıllardır yapılmaktadır. Amerikan kültürü bu tür uygulamalara Avrupa'ya oranla daha da uygundur. Asya ve ortadoğu kültüründe ise performansın ölçülmesi ve duyurulması uzun yıllar saygısızlık olarak görülmüştür. Bu tür konular, kişi ve kurumların özel yaşam alanında sayılmış ve çoğu kez gizli bilgi olarak değerlendirilmiştir. Ancak internet ortamında herşey şeffaf olarak yer alabildiği için, ülkemizde de artık bu tür mukayese ve listelere eskisi kadar tepki gösterilmemektedir.

Kamuoyumuzun yakından bildiği gibi, 2003 yılında Çin'de Shanghai Jiao Tong Üniversitesi'nden küçük bir grup bilim adamı, kendi üniversitelerinin dünyadaki yerini bulabilmek için tamamen internet üzerinden ulaştıkları sağlıklı bilgiler ile, dünyanın ilk 500 üniversitesinin sıralamasını yayınladılar. Çin'de ve oldukları yerden, kimsenin ne diyeceğine bakmadan, dünya üniversitelerinin durumunu ilan ediverdiler. Diğer yandan doksanların sonunda Türk Üniversiteleri'nin uluslararası ve indekslere giren yayınlarının listeleri YÖK tarafından toplanmaya başlamıştı, ama ilan edilmiyordu. Son yıllarda, YÖK'ün web sayfasından üniversitemizin toplam ve kişi başına düşen uluslararası yayın sayılarına ulaşılabilir ve sonuçlar basında da yer alıyor. Bu gelişmeler toplumda üniversitelerin

performans sıralamalarının biraz daha kolay kabul görebileceğini veya daha az tepki alacağını göstermektedir.

Dünyanın pek çok ülkesinde, o ülkenin üniversitelerinin sıralaması yapılmakta ve yayınlanmaktadır. Ülke içi sıralamalar daha çok batı ülkelerinde yapılmakta olup henüz Asya, Afrika ve orta doğu ülkelerinde yeterince yaygınlaşmamıştır.

İlk önemli ülke içi sıralama ABD’de, 1983 yılında “US News and World Report” dergisi tarafından “America’s Best Colleges” raporu adı altında yayınlanmıştır. Bu sıralama her yıl yeniden yapılmaktadır, yalnızca 1984’te yapılmamıştır. Sıralamanın amacı, gençlerin üniversite seçerken güvenebilecekleri bir performans listesine duydukları ihtiyacı karşılamak idi. Bu dergi 1948 yılında U.S News ve World Report dergilerinin birleşmelerinden beri yayın hayatındadır. Dergi ayrıca ABD hastahaneleri ve liseleri gibi diğer bazı kurumların performans sıralamalarını da yayınlamaktadır. Zaman içinde üniversite sıralamalarına çok sayıda tepki oluşmuş, hatta Stanford gibi bazı önemli üniversiteler, dergiyi boykot ederek birkaç yıl kendi verilerini dergiye iletmemişlerdir. Ancak, bu sıralama halen ABD’de en güvenilir sıralamalardan biri olarak kabul görmektedir. Dergi tarafından, sınıf büyüklüğü, öğrenci/öğretim üyesi oran ve sayıları gibi verilerin bir bölümü doğrudan üniversitelerden veya web sayfalarından elde edilmektedir. Bazı veriler ise ilgili üniversite dışındaki öğretim üyeleri ve üniversite yöneticileri ile işverenlerin görüşlerinden oluşturulmaktadır. Bu sıralama dışında, ABD’de başka kurumlarca yapılan üniversite sıralamaları da bulunmaktadır. Bazı kurumlar ise, üniversiteler arasında bölümlerin ve fakültelerin mukayesesini yaparak sıralamaktadır.

İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya, İrlanda, İsviçre, İspanya gibi Avrupa ülkeleri dışında, Kanada, Avustralya, Ukrayna, Hindistan, Pakistan ve Çin gibi ülkelerde resmi veya bağımsız kurumlarca yapılan sıralamalar, son yıllarda artış göstermiştir. Bunlar arasında en yüksek sayıda dünya üniversitesini, Jiao Tong (500 üniversite) ve Webometrics (4000 üniversite) sıralamaktadır ve her iki sıralama da bağımsız kurumlarca yapılmaktadır.

Tüm sıralama sistemlerinin eleştirilecek yanları elbette vardır, örneğin kriter sayılarının çok az veya çok fazla olduğu ya da kriterin doğru seçilmediği, verilerin sağlıklı olduğu gibi görüşler ileri sürülmektedir. Ancak sıralama yapanlar, bu eleştirilerden haklı olanları göz önüne aldıkça hata payı yıllar içinde azalacaktır.

Dünyada var olan üniversite sıralama sistemlerini iyi inceleyerek, daha sağlıklı yeni modeller geliştirilebilir . Jiao Tong 6 kriter, US News 15 kriter, Melburn Institute (Avustralya) 26 kriter, Times Dergisi-THES ise 5 kriter kullanmaktadır. Sıralamalarda 1 (bir) kriter kullanan da 71 kriter kullanan da vardır. Önemli olan sistemin şeffaflığı, verilerin doğruluğu ve herkes tarafından bu verilere ulaşılabilir olmasıdır. Diğer yandan, kriterlerin az sayıda tutulmasına, ama mümkün olduğu kadar da tüm kurumlar için geçerli olmasına özen gösterilmelidir.

Prof. Dr. Ural AKBULUT
ODTÜ Kimya Bölümü